

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (голям състав)

17 април 2018 година *

„Преюдициално запитване — Социална политика — Директива 2000/78/ЕО —
Равно третиране — Разлика в третирането, основаваща се на религия или убеждения —
Професионални дейности на църкви или други организации, характерът на които е основан на
религия или убеждение — Религия или убеждение, съставляващи основно, законосъобразно и
оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията — Понятие —
Характер на дейностите и контекста, в който те се упражняват — Член 17 ДФЕС — Членове 10,
21 и 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз“

По дело C-414/16

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от
Bundesarbeitsgericht (Федерален съд по трудови спорове, Германия) с акт от 17 март 2016 г.,
постъпил в Съда на 27 юли 2016 г., в рамките на производство по дело

Vera Egenberger

срещу

Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV,

СЪДЪТ (голям състав),

състоящ се от: К. Lenaerts, председател, А. Tizzano, заместник-председател, R. Silva de Lapuerta,
Т. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça и А. Rosas, председатели на състави, Е. Juhász, М. Safjan,
D. Šváby, М. Berger, А. Prechal, Е. Jarašiūnas, F. Biltgen (докладчик), М. Vilaras и Е. Regan,

генерален адвокат: Е. Танчев,

секретар: К. Malacek, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 18 юли
2017 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за V. Egenberger, от К. Bertelsmann, Rechtsanwalt, и от Р. Stein,
- за Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV, от М. Sandmaier, Rechtsanwalt, както и
от М. Ruffert и G. Thüsing,
- за германското правителство, от Т. Henze и J. Möller, в качеството на представители,

* Език на производството: немски.

– за Ирландия, от E. Creedon, M. Browne, L. Williams и A. Joyce, в качеството на представители, подпомагани от C. Toland, SC, и S. Kingston, BL,

– за Европейската комисия, от D. Martin и V.-R. Killmann, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 9 ноември 2017 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27 ноември 2000 година за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите (ОВ L 303, 2000 г., стр. 16; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 6, стр. 7).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-жа Vera Egenberger и Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V. (наричано по-нататък „Evangelisches Werk“) по повод на подаденото от първата искане за обезщетение с твърдението, че в рамките на процедурата по назначаване е станала жертва на дискриминация въз основа на религия.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съображения 4, 23, 24 и 29 от Директива 2000/78 предвиждат:

„(4) Правото на всички лица на равенство пред закона и защита срещу дискриминация представлява всеобщо право, признато от Всеобщата декларация за правата на човека, Конвенцията на ООН за премахването на всички форми на дискриминация по отношение на жените, Договорите на ООН за гражданските и политически права и за икономическите, социалните и културни права, Европейската конвенция за защита на [правата на човека и основните] свободи, по които държавите членки са страни. Конвенция № 111 на Международната организация по труда (МОТ) забранява дискриминацията в сферата на заетостта и работното място.

[...]

- (23) При много ограничени обстоятелства, разлика в третирането може да бъде оправдана, когато характеристика, свързана с религия или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация, съставлява основно и професионално-определящо изискване, когато целта е законна и изискването пропорционално. Такива условия трябва да бъдат включени в информацията, предоставена от държавите членки на Комисията.
- (24) Европейският съюз в своята Декларация № 11 за статута на църквите и нерелигиозните организации, приложена към Заключителния акт на Договора от Амстердам, напълно признава, че зачита и не засяга статута на църквите и религиозните организации и общности в държавите членки, даден им от националното законодателство и еднакво признава статута на философските и нерелигиозните организации. С оглед на това,

държавите членки могат да поддържат или регламентират специфични разпоредби относно действителни, законни и справедливи професионални изисквания, които могат да бъдат необходими при изпълнение на служебно задължение.

[...]

(29) Лица, които са били обект на дискриминация, основаваща се на религия или убеждение, увреждане, възраст или сексуална ориентация, следва да разполагат с адекватни средства за правна защита. За предоставяне на по-ефективно ниво на защита, сдруженията или юридическите лица също трябва да са оправомощени да участват в производствата, като държавите членки определят, дали от името или в защита на жертва без да се засягат националните процесуални закони относно представителството и защитата в съда“.

4 Член 1 от Директива 2000/78 гласи:

„Целта на настоящата директива е да регламентира основната рамка за борба с дискриминацията, основана на религия или убеждение, увреждане, възраст или сексуална ориентация по отношение на заетостта и упражняването на занятие, с оглед прилагането в държавите членки на принципа за равно третиране“.

5 Член 2, параграфи 1, 2 и 5 от тази директива предвижда:

„1. За целите на настоящата директива „принципът за равно третиране“ означава, че няма да има пряка или непряка дискриминация[,] въз основа[...] на който и да е от признаците, посочени в член 1.

2. За целите на параграф 1:

а) проява на пряка дискриминация има, когато едно лице е, било е, или би било третирано по-малко благоприятно от друго в сравнима ситуация въз основа един от признаците, упоменати в член 1;

[...]

5. Настоящата директива не засяга мерките, регламентирани от национален закон, които в демократичното общество са необходими за обществената сигурност, под[д]ържането на обществения ред и предотвратяването на престъпни деяния, защитата на здравето, правата и свободите на другите“.

6 Текстът на член 4 от посочената директива е следният:

„1. Въпреки разпоредбите на член 2, параграфи 1 и 2, държавите членки могат да регламентират, че разлика в третирането, основаваща се на характеристика, свързана с някой от признаците, посочени в член 1, не представлява дискриминация, когато поради характера на засегнатите професионални дейности или в контекста, в който те се упражняват, такава характеристика представлява основно и определящо [за] професията изискване, като гарантират, че целта е законосъобразна и изискването пропорционално.

2. Държавите членки могат да поддържат националното законодателство в сила на датата на приемане на настоящата директива или да регламентират бъдещи законови практики по инкорпорирането на законодателството, които съществуват на датата на приемане на настоящата директива, вследствие на които, в случай на професионални дейности в църкви и в други обществени или частни организации[, характерът на които] е основан на религия или убеждение, разлика в третирането, основаваща се на религията или убежденията на лицето не

представлява дискриминация, когато поради характера на тези дейности или [...] контекста, в който те се упражняват[,] религията или убеждението на лицето съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията. Тази разлика в третирането се прилага, като се вземат предвид конституционните разпоредби и принципи [на държавите членки], както и основните принципи на правото на Общността, като не се оправдава дискриминация на друго основание.

Като се гарантира, че другите разпоредби са спазени, настоящата директива не накърнява правото на църкви и други обществени или частни организации, чиито характер е основан на религия или убеждение, като действа в съответствие с националните конституции и закони, да изискват от лицата, работещи за тях, да действат добросъвестно и лоялно съобразно характера на организацията“.

7 Член 9, параграф 1 от Директива 2000/78/ЕО гласи:

„Държавите членки осигуряват, че съдебните и/или административни процедури, включително, когато те считат за подходящо, и помирителни процедури, за привеждане в изпълнение на задълженията по настоящата директива са достъпни за всички лица, които считат себе си засегнати поради неприлагането спрямо тях на принципа за равно третиране, дори след като връзката, в която е извършена предявената дискриминация е прекъсната“.

8 Член 10, параграф 1 от посочената директива предвижда:

„Държавите членки предприемат необходимите мерки в съответствие с техните национални правни системи, за да гарантират, че, когато лица, които считат себе си за засегнати поради неприлагането спрямо тях на принципа за равно третиране, представят пред съда или друга компетентна власт факти, от които може да бъде заключено, че е налице пряка или непряка дискриминация, че ответникът следва да докаже, че няма нарушение на принципа за равно третиране“.

Германското право

GG

9 Член 4, параграфи 1 и 2 от Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Основен закон на Федерална република Германия, наричан по-нататък „GG“) гласи:

„(1) Свободата на съвестта и убежденията и свободата на религиозните и философски убеждения са неприкосновени.

(2) Гарантира се необезпокояваност на религиозната практика“.

10 Съгласно член 140 от GG членове 136—139 и 141 от Weimarer Reichsverfassung (Ваймарска конституция) от 11 август 1919 г. (наричана по-нататък „WRV“) са неразделна част от GG.

11 Член 137 от WRV предвижда:

„1. Няма държавна църква.

2. Гарантира се свободата на формиране на религиозни общности. Те могат да се обединят във федерация без ограничения на територията на германската държава.

3. Всяка религиозна общност организира и управлява делата си самостоятелно в границите на закона, който се прилага за всички. Длъжностите в тях се възлагат без намеса на централното правителство или местните власти.

[...]

7. Сдружения, чиято цел е насърчаване на философски убеждения в общността, имат статут на религиозни общности“.

- 12 Съгласно съдебната практика на Bundesverfassungsgericht (Федерален конституционен съд, Германия) носителите на правото на религиозно самоопределяне, гарантирано в член 140 от GG, тълкуван във връзка с член 137, параграф 3 от WRV, са не само самите църкви, в качеството им на религиозни общности, но и всички институции, конкретно свързани с тях, ако и доколкото са призвани според религиозната идентичност и в съответствие с тяхната цел или мисия да поемат църковни задачи и функции.

AGG

- 13 Директива 2000/78 е транспонирана в германското право с Allgemeine Gleichbehandlungsgesetz (Общ закон за равното третиране) от 14 август 2006 г. (BGBl. 2006 I, стр. 1897, наричан по-нататък „AGG“).

- 14 Член 1 от AGG, който определя целта на закона, гласи:

„Целта на настоящия закон е предотвратяване или премахване на всякаква дискриминация, основана на раса, етнически произход, пол, религия или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация“.

- 15 Член 7, параграф 1 от AGG предвижда:

„Работниците не трябва да бъдат подлагани на дискриминация въз основа на който и да е от признаците, изброени в член 1. Тази забрана се прилага също, когато извършващият дискриминация само допуска наличието на някое от основанията по член 1“.

- 16 Съгласно член 9 от AGG:

„1. Без да се засягат разпоредбите на член 8 [от настоящия закон], разлика в третирането, основаваща се на религия или убеждения, се допуска и при наемане на работа от религиозни общности, от свързани с тях организации, независимо от правно-организационната им форма, или от сдружения, чиято цел е насърчаване на религия или убеждения в общността, когато религията или убежденията съставляват оправдано професионално изискване, като се отчита разбирането на [религиозната общност или на сдружението] с оглед на правото [им] на самоопределяне или поради характера на дейността [им].

2. Забраната за различно третиране, основаващо се на религия или убеждения, не накърнява правото на посочените в първа алинея религиозни общности, подчинените им организации, независимо от правната им форма, или обединения, поставящи си за цел да обслужват изповядването на религия и убеждения в обществото, да изискват от своите работници и служители добросъвестно и лоялно поведение съобразно съответното разбиране за собствена идентичност на тези общности, организации и обединения“.

17 Текстът на член 15 от AGG е следният:

„1. При нарушение на забраната за дискриминация работодателят е длъжен да поправи причинените вреди. Това не се отнася за случаите, при които работодателят не е отговорен за нарушението на това задължение.

2. Работникът може да поиска подходящо парично обезщетение за неимуществени вреди. В случаите на отказ за наемане на работа обезщетението не може да надвишава три месечни заплати, ако работникът не е бил нает на работа дори при недискриминационен подбор.

[...]“.

Канонично право на Evangelische Kirche in Deutschland

18 Grundordnung der Evangelischen Church in Deutschland (Основен правилник на Протестантската църква в Германия) от 13 юли 1948 г., изменен последно с Kirchengesetz (Църковен закон) от 12 ноември 2013 г., представлява основата на каноничното право на Evangelische ecclésiast Church in Deutschland (Протестантска църква в Германия, наричана по-нататък „ЕКД“).

19 Приета на основание член 9, буква b) от този основен правилник с измененията в него, Evangelischen der Richtlinie des Rates Church in Deutschland über die Anforderungen der privatrechtlichen beruflichen Mitarbeit in der Evangelischen Church in Deutschland und des Diakonischen Werkes (Наредбата на Съвета на ЕКД относно изискванията за професионалното сътрудничество в рамките на частноправните отношения в ЕКД и дяконичната дейност, наричана по-нататък „Наредбата за професионалното сътрудничество с ЕКД“) от 1 юли 2005 г. предвижда в член 2, параграф 1:

„Църковната дейност се определя от мисията за проповядване на Евангелието с думи и дела. Всички жени и мъже, които работят в Църквата и Дяконията, допринасят по различни начини за изпълнението на тази мисия. Тази мисия е в основата на правата и задълженията на работодателите, както и на сътрудничките и сътрудниците“.

20 Член 3 на Наредбата за професионалното сътрудничество с ЕКД гласи:

„1. Професионалната дейност в протестантската църква и нейната дякония в нея предполагат по принцип принадлежността към някоя от църквите, членуващи в [ЕКД], или към църква, която е приобщена към нея.

2. Допустимо е отклоняване от параграф 1 за изпълнението на задачи, които не са обхванати от проповядването на [Евангелието], пасторската дейност, образованието или ръководството, ако не е възможно да се назначат други подходящи сътрудници и сътруднички. В този случай могат да се наемат на работа и лица, принадлежащи към друга църква, членуваща в общността на християнските църкви в Германия или на Асоциацията на свободните протестантски църкви. Наемането на работа на лица, които не отговарят на предвидените в параграф 1 условия, трябва да се преценява във всеки конкретен случай, като се вземат предвид важността на извършваната дейност или на институцията, броят на останалите сътрудници, както и задачите, които трябва да се изпълнят и съответният контекст. [Настоящата разпоредба] не изключва прилагането на член 2, параграф 1, второ изречение“.

21 Озаглавеният „Църковна и дяконична мисия“ член 2 от Dienstvertragsordnung der Evangelischen Church in Deutschland (Правилник за договорите за наемане на работа в ЕКД) от 25 август 2008 г., който урежда общите условия на труд на сътрудниците, наети на работа от ЕКД по частно правоотношение от Централната служба за дяконична и друга дейност и за институциите, гласи:

„Църковната дейност се определя от мисията за проповядване на Евангелието на Исус Христос с думи и дела. Дяконичната дейност е израз на съществуването и същността на протестантска църква“.

22 Съгласно член 4 от Правилника за договорите за наемане на работа в ЕКД, озаглавен „Общи задължения“:

„Сътрудничките и сътрудниците допринасят за изпълнението на своите църковни и дяконични задачи според своите способности, функции и сфера на отговорност. Тяхното общо поведение при изпълнение на задълженията им и извън него трябва да съответства на отговорността, която са поели като сътруднички или сътрудници в служба на църквата“.

23 Както Наредбата за професионалното сътрудничество с ЕКД, така и Правилникът за договорите за наемане на работа в ЕКД са приложими за Evangelisches Werk.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

24 През м. ноември 2012 г. Evangelisches Werk публикува обява за работа по срочен договор относно проект за изготвянето на паралелен доклад във връзка с Международната конвенция на Организацията на обединените нации за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация. В обявата за работа е посочено, че изпълняваните задачи обхващат подпомагането на процеса по изготвяне на доклади на държавата по посочената конвенция за периода от 2012 г. до 2014 г.; изготвянето на паралелния доклад спрямо германския държавен доклад и на конкретни становища и мнения; представителството на германската Дякония в рамките на проекта пред политическите среди, обществеността и организациите за защита на правата на човека, както и сътрудничеството със съответните органи; предоставянето на информация и координирането на вътрешноорганизационния процес на формиране на становища, както и организирането, управлението и изготвянето на технически доклади в областта на труда.

25 Освен това в посочената обява за работа се уточняват условията, на които кандидатите трябва да отговарят. Едно от тях е формулирано, както следва:

„Изисква се принадлежност на кандидата към протестантска или друга църква, членуваща в Общността на християнските църкви в Германия, и лично идентифициране с дяконичната мисия. Моля посочете в автобиографията си своята религиозна принадлежност“.

26 Г-жа Egenberger кандидатства за предлаганата работа, без да изповядва религия. Въпреки че кандидатурата ѝ преминава първата фаза на разглеждане на документите от Evangelisches Werk, г-жа Egenberger не е поканена на събеседване. От своя страна назначеният в крайна сметка кандидат е посочил като религиозна принадлежност, че е „протестант, приобщен към берлинската енория“.

27 Тъй като счита, че кандидатурата ѝ е отхвърлена, защото не изповядва религия, г-жа Egenberger предявява иск пред Arbeitsgericht Berlin (Съд по трудови спорове Берлин, Германия) Evangelisches Werk да бъде осъдено да ѝ заплати сумата от 9 788,65 EUR на основание член 15, параграф 2 от AGG. Ищцата твърди, че отчитането на религията в разглежданата процедура по

назначаване, което е видно от въпросната обява, не е съвместимо с предвидената в AGG забрана за дискриминация, съобразно с тълкуването ѝ в правото на Съюза, и че член 9, параграф 1 от AGG не може да обоснове дискриминацията, на която е станала жертва.

- 28 Evangelisches Werk твърди, че в случая разликата в третирането, основаваща се на религия, е обоснована по силата на член 9, параграф 1 от AGG. Според Evangelisches Werk правото да се постави като изискване принадлежността към християнска църква, е част от правото на религиозно самоопределяне, защитено от член 140 от GG във връзка с член 137, параграф 3 от WRV. Това право било съвместимо с правото на Съюза, по-специално въз основа на разпоредбата на член 17 ДФЕС. Освен това поради характера на дейността, посочена в обявата за работа, разглеждана в главното производство, религиозната принадлежност съставлявала оправдано професионално изискване в съответствие със собствената концепция за религиозна идентичност на Evangelisches Werk.
- 29 Arbeitsgericht Berlin (Съд по трудови спорове, Берлин) уважава частично иска на г-жа Egenberger. Той приема, че последната е станала жертва на дискриминация, но ограничава размера на обезщетението до сумата от 1 957,73 EUR. Тъй като подадената от г-жа Egenberger въззивна жалба срещу това решение е отхвърлена от Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (Областен трудов съд Берлин-Бранденбург, Германия), заинтересованата страна подава ревизионна жалба пред запитващата юрисдикция с искане да ѝ се изплати подходящо обезщетение.
- 30 Bundesarbeitsgericht (Федерален трудов съд, Германия) приема, че изходът на спора в главното производство зависи от това дали направеното от Evangelisches Werk разграничение в зависимост от религиозната принадлежност е законосъобразно по смисъла на член 9, параграф 1 от AGG. Впрочем тази разпоредба трябва да се тълкува в съответствие с правото на Съюза. Следователно изходът на този спор зависи от тълкуването на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, за който се приема, че е транспониран в националното право с член 9 от AGG. Запитващата юрисдикция уточнява, че тази разлика в третирането трябва да се прилага и като се вземат предвид конституционните разпоредби и принципи на държавите членки, както и основните принципи на правото на Съюза и член 17 ДФЕС.
- 31 На първо място, запитващата юрисдикция отбелязва, че според изричната воля на германския законодател член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 е транспониран в германското право с член 9 от AGG по такъв начин, че се запазват правните разпоредби и практики, които са в сила към датата на приемане на тази директива. Посоченият законодател е взел това решение в съответствие със съдебната практика на Bundesverfassungsgericht (Федерален конституционен съд) относно правото на религиозно самоопределяне. Съгласно тази съдебна практика съдебният контрол трябва да се ограничи до контрол за вероятна основателност на базата на собствената концепция за идентичност на съответната религия. От това следва, че когато самата концепция за идентичност на съответната религия установява разграничение между дейностите, „имащи близост“ до проповедническата мисия на църквата и дейностите, които „нямат близост“ до нея, не следва да се проверява дали и до каква степен това разграничение е обосновано. Дори концепцията за идентичност на съответната религия да предполага, че трябва да се отнася за всички длъжности, като се вземе предвид религиозната принадлежност, при това независимо от характера на тези длъжности, това положение следва да се приеме без задълбочен съдебен контрол. Възниква обаче въпросът дали това тълкуване на член 9, параграф 1 от AGG е съвместимо с правото на Съюза.
- 32 Всъщност според запитващата юрисдикция нито от текста на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, нито от съображенията на тази директива може да се направи изводът, че работодател като Evangelisches Werk може сам да определи окончателно, че независимо от характера на разглежданата дейност религията съставлява професионално изискване, което е оправдано с оглед на характера на църковна организация на работодателя, и че националните юрисдикции могат да упражняват в това отношение само обикновен контрол за вероятна основателност.

Напротив, посочването в тази разпоредба, че религията трябва да съставлява „основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията“, би могло да бъде довод в подкрепа на компетентността и задължението на държавните юрисдикции да упражняват контрол извън рамките на обикновения контрол за вероятна основателност.

- 33 Запитващата юрисдикция обаче отбелязва, че според част от германската доктрина член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 трябва да се тълкува в съответствие с първичното право, по-специално с Декларация № 11 за статута на църквите и нерелигиозните организации, приложена към Заключителния акт на Договора от Амстердам (наричана по-нататък „Декларация № 11“), или с член 17 ДФЕС.
- 34 На второ място, запитващата юрисдикция отбелязва, че при необходимост ще трябва да прецени, като отчете всички правила на националното право и приложи признатите от последното методи за тълкуване, дали и до каква степен член 9, параграф 1 от АГГ може да се тълкува в съответствие с тълкувания от Съда член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, без да е необходимо да се извърши тълкуване *contra legem*, или пък тази разпоредба от АГГ трябва да бъде оставена без приложение.
- 35 В това отношение запитващата юрисдикция иска да се установи, от една страна, дали забраната за дискриминация, основана на религия или убеждения, закрепена в член 21, параграф 1 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“), предоставя субективно право на физическите лица, на което те могат да се позовават пред националните юрисдикции и което при спорове между частноправни субекти задължава посочените юрисдикции да се въздържат от прилагане на национални разпоредби, които не са съобразени с тази забрана.
- 36 От друга страна, запитващата юрисдикция отбелязва, че Съдът все още не е уточнил дали задължението да се оставят без приложение национални разпоредби, които не са съобразени със забраната за дискриминация, основана на религия или убеждения, закрепена в член 21, параграф 1 от Хартата, се отнася и за случая, при който, за да обоснове разлика в третирането въз основа на религията, работодател, какъвто е *Evangelisches Werk*, се позовава не само на разпоредбите на националното конституционно право, но и на разпоредбите на първичното право на Съюза, в случая на член 17 ДФЕС.
- 37 На трето място, запитващата юрисдикция посочва, че в случай като разглеждания в главното производство ще трябва при необходимост да отговори и на въпроса кои свързани с религията изисквания могат поради характера на съответната дейност или в контекста, в който тя се упражнява, да се разглеждат като основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията, по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.
- 38 Несъмнено по дела, в които са разглеждани конфликти на лоялност, Европейският съд по правата на човека е извел индивидуални критерии, позовавайки се по-специално на Директива 2000/78, но тези критерии са свързани със съществуващи трудови правоотношения и се отнасят по същество до конкретните случаи.
- 39 При тези обстоятелства запитващата юрисдикция иска по-специално да се установи дали тези критерии са релевантни за целите на тълкуването на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, в случай че разликата в третирането, основаваща се на религията, е приложена при наемане на работа, и дали член 17 от ДФЕС е от значение за тълкуването на тази разпоредба.

40 Възниква и въпросът дали националните юрисдикции трябва да упражнят задълбочен контрол, обикновен контрол за вероятна основателност или само контрол за злоупотреба, когато от тях е поискано да проверят дали предвид характера на съответната дейност или на контекста, в който тя се упражнява, религията съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията, по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.

41 При тези обстоятелства *Bundesarbeitsgericht* (Федерален трудов съд) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 4, параграф 2 от Директива 2000/78[...] да се тълкува в смисъл, че работодател като ответника по настоящото дело — съответно църквата от негово име — може самостоятелно да определя окончателно дали поради характера на дейностите или контекста, в който те се упражняват, религията на кандидат за работа съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, като се отчита характерът на църковна организация на работодателя?

2) При отрицателен отговор на първия въпрос:

В правен спор като настоящия трябва ли да се остави без приложение разпоредба на националното право, както в случая член 9, параграф 1, първо предложение от *AGG* [...], съгласно която разлика в третирането, основаваща се на религия при наемане на работа от религиозни общности и подчинените им организации, е допустима, когато изповядването на дадена религия съставлява оправдано професионално изискване в съответствие със собствената концепция за идентичност на религиозната общност с оглед на правото ѝ на самоопределяне?

3) При отрицателен отговор на първия въпрос, освен това:

Какви изисквания следва да се поставят към характера на дейностите или контекста, в който те се упражняват, така че да съставляват основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията, съгласно член 4, параграф 2 от Директива 2000/78[...]?”.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

42 С първия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 трябва да се тълкува в смисъл, че църква или друга организация, характерът на която е основан на религия или убеждение и която възнамерява да проведе процедура по назначаване, може самостоятелно и окончателно да определи професионалните дейности, в рамките на които поради характера на дейностите или контекста, в който те се упражняват, религията съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на тази църква или организация.

43 В началото следва да се отбележи, че между страните в главното производство няма спор, че отхвърлянето на кандидатурата на г-жа *Egenberger*, с мотива че не изповядва религия, представлява разлика в третирането, основаваща се на религия, по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.

- 44 Освен това съгласно постоянната практика на Съда, за да се тълкува разпоредба от правото на Съюза, трябва да се вземе предвид не само нейният текст, но и контекстът ѝ, както и целите, преследвани от правната уредба, от която тя е част, и по-специално генезисът на тази правна уредба (вж. в този смисъл решение от 1 юли 2015 г., *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland*, C-461/13, EU:C:2015:433, т. 30).
- 45 Първо, що се отнася до текста на член 4, параграф 2, първа алинея от Директива 2000/78, от тази разпоредба е видно, че църква или друга организация, характерът на която е основан на религия или убеждение, може да предвиди изискване, свързано с религията или убеждението, ако поради характера на дейностите или контекста, в който те се упражняват, религията или убеждението съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията.
- 46 При все това се налага изводът, че когато има съмнение относно спазването на тези критерии, ако контролът за спазването им се упражнява не от независим орган, какъвто е националната юрисдикция, а от църквата или организацията, която възнамерява да допусне различно третиране, основаващо се на религия или убеждения, този контрол би бил лишен от всякакъв смисъл.
- 47 Второ, относно целта на Директива 2000/78 и контекста, в който се вписва член 4, параграф 2, следва да се припомни, че съгласно член 1 от същата директива с нея се цели да се регламентира основната рамка за борба с дискриминацията, основана по-специално на религия или убеждение, по отношение на заетостта и упражняването на занятие с оглед на прилагането в държавите членки на принципа за равно третиране. По този начин в обхванатата от посочената директива област се дава конкретен израз на основния принцип на недопускане на дискриминация, закрепен вече и в член 21 от Хартата.
- 48 За да гарантира спазването на този общ принцип, член 9 от Директива 2000/78, тълкуван с оглед на съображение 29 от нея, налага задължение на държавите членки да предвидят процедури, по-конкретно съдебни, за осигуряване на изпълнението на задълженията по тази директива. От друга страна член 10 от същата директива изисква от държавите членки да предприемат необходимите мерки в съответствие с техните национални правни системи, за да гарантират, че когато лица, които считат себе си за засегнати поради неприлагането спрямо тях на принципа за равно третиране, представят пред съд или друг компетентен орган факти, от които може да бъде заключено, че е налице пряка или непряка дискриминация, ответникът следва да докаже, че този принцип не е нарушен.
- 49 Освен това, като се има предвид, от една страна, че с AGG се прилага Директива 2000/78 в германското право по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата, и от друга страна, че този спор се отнася до лице, станало обект на различно третиране, основаващо се на религия, във връзка с достъпа до заетост, в член 47 от Хартата, която е приложима към спор като разглеждания в главното производство, е закрепено правото на правните субекти на ефективна съдебна защита на правата, които черпят от правото на Съюза (вж. в този смисъл решение от 16 май 2017 г., *Berlioz Investment Fund*, C-682/15, EU:C:2017:373, т. 50).
- 50 Въпреки че по този начин Директива 2000/78 цели да се защити основното право на работниците да не бъдат подлагани на дискриминация въз основа на тяхната религия или убеждения, член 4, параграф 2 от тази директива е насочен и към това да се вземе предвид правото на автономност на църквите и другите публични или частни организации, характерът на които е основан на религия или убеждение, което право е признато в член 17 ДФЕС и в член 10 от Хартата, съответстващ на член 9 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г.

- 51 При това положение целта на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 е да се осигури справедливо равновесие между, от една страна, правото на автономност на църквите и другите организации, характерът на които е основан на религия или убеждение, и от друга страна, правото на работниците да не бъдат подлагани, по-специално при наемането им на работа, на дискриминация, основана на религия или убеждение, в случаите, в които тези права могат да бъдат конкурентни.
- 52 В този смисъл посочената разпоредба предвижда критериите, които трябва да се вземат предвид при претеглянето на интересите, което следва да се извърши, за да се гарантира справедливо равновесие между евентуално конкурентните права.
- 53 В случай на спор обаче подобно претегляне на интереси трябва да може при необходимост да бъде предмет на контрол от независим орган и на последно място, от национална юрисдикция.
- 54 В този контекст обстоятелството, че член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 препраща към националното законодателство, което е в сила към датата на приемане на посочената директива, и към националните практики, съществуващи към същата дата, не може да се тълкува в смисъл, че позволява на държавите членки да не спазват посочените в тази разпоредба критерии за ефективен съдебен контрол.
- 55 С оглед на изложеното по-горе следва изводът, че когато църква или друга организация, характерът на която е основан на религия или убеждение, поддържа в подкрепа на акт или решение като това за отхвърлянето на кандидатура за работа в същата църква или организация, че поради характера на съответните дейности или контекста, в който те трябва да се упражняват, религията съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на тази църква или организация, подобно твърдение трябва да може при необходимост да бъде предмет на ефективен съдебен контрол, за да се гарантира, че в конкретния случай са изпълнени критериите, посочени в член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.
- 56 Член 17 ДФЕС не опровергава този извод.
- 57 Всъщност, преди всичко, текстът на тази разпоредба съответства по същество на Декларация № 11. Впрочем фактът, че последната е цитирана изрично в съображение 24 от Директива 2000/78, показва, че законодателят на Съюза несъмнено е взел предвид тази декларация при приемането на посочената директива, и по-специално на член 4, параграф 2, тъй като въпросната разпоредба препраща именно към националното законодателство и практики, които са в сила към датата на приемане на същата директива.
- 58 По-нататък следва да се отбележи, че член 17 ДФЕС е израз на неутралността на Съюза по отношение на организирането от държавите членки на отношенията им с църквите и религиозните сдружения или общности. За сметка на това посоченият член не изключва ефективния съдебен контрол по отношение на спазването на критериите по член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.
- 59 С оглед на всички съображения, изложени по-горе, на първия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 във връзка с членове 9 и 10 от нея, както и с член 47 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че когато църква или друга организация, характерът на която е основан на религия или убеждение, поддържа в подкрепа на акт или решение като това за отхвърлянето на кандидатура за работа в същата църква или организация, че поради характера на разглежданите дейности или контекста, в който те трябва да се упражняват, религията съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване,

отчитайки характера на тази църква или организация, подобно твърдение трябва да може при необходимост да бъде предмет на ефективен съдебен контрол, за да се гарантира, че в конкретния случай са изпълнени критериите, посочени в член 4, параграф 2 от тази директива.

По третия въпрос

- 60 С третия си въпрос, който следва да се разгледа преди втория, запитващата юрисдикция иска по същество да се установи въз основа на кои критерии следва да се провери във всеки отделен случай дали поради характера на дейностите или контекста, в който те се упражняват, религията или убеждението съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на разглежданата църква или организация, по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.
- 61 В това отношение, макар да е вярно, че при предвиденото в член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 претегляне на интереси, припомнено в точки 51 и 52 от настоящото решение, държавите членки и техните органи, в частност съдебните органи, са длъжни, освен в изключителни случаи, да се въздържат от преценка на законосъобразността по отношение на самия характер на съответната църква или организация (вж. в този смисъл решение на ЕСПЧ от 12 юни 2014 г., *Fernández Martínez c/у Испания*, SE:ЕCHR:2014:0612JUD005603007, т. 129), те все пак трябва да следят за това да не бъде засегнато правото на работниците да не бъдат подлагани на дискриминация, по конкретно въз основа на религия или убеждения. Така по силата на същия член 4, параграф 2 този контрол има за цел да се провери дали в конкретния случай поради характера на съответните дейности или в контекста, в който те се упражняват, професионалното изискване, поставено от разглежданата църква или организация, е основно, законосъобразно и оправдано, отчитайки характера на съответната църква или организация.
- 62 Що се отнася до тълкуването на понятието „основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване“, съдържащо се в член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, от тази разпоредба следва изрично, че религията или убеждението може евентуално да съставлява такова професионално изискване именно предвид „характера“ на съответните дейности или „контекста“, в който те се извършват.
- 63 Така законосъобразността с оглед на последната посочена разпоредба на разликата в третирането, основаваща се на религия или убеждения, е обусловена от подлежащото на обективна проверка наличие на пряка връзка между поставеното от работодателя професионално изискване и съответната дейност. Такава връзка може да произтича от характера на тази дейност, например когато тя предполага участие в определянето на характера на разглежданата църква или организация или сътрудничество в проповедническата ѝ мисия, или от условията, при които трябва да се упражнява посочената дейност, сред които е необходимостта да се осигури надеждно представителство на църквата или на организацията извън нея.
- 64 Освен това посоченото професионално изискване трябва, както предвижда член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, да бъде „основно, законосъобразно и оправдано“, отчитайки характера на църквата или организацията. Както бе подчертано в точка 61 от настоящото решение, макар по принцип националните юрисдикции да не следва да се произнасят по самия характер на църквата или организацията, който е в основата на посоченото професионално изискване, обаче те трябва да преценят за всеки отделен случай дали с оглед на този характер тези три критерия са изпълнени.
- 65 Във връзка с тях, що се отнася до това, че изискването трябва да е „основно“, е необходимо да се уточни, на първо място, че използването на това прилагателно означава, че според законодателя на Съюза религиозната принадлежност или споделянето на убеждения, на които

се основава характерът на разглежданата църква или организация, трябва да бъдат необходими с оглед на значението на разглежданата професионална дейност за утвърждаването на посочения характер или упражняването от тази църква или организация на правото ѝ на автономност.

- 66 На второ място, що се отнася до това, че изискването трябва да е „законосъобразно“, използването на този термин показва, че законодателят на Съюза желае да гарантира, че изискването относно религиозната принадлежност или споделянето на убеждения, на които се основава характерът на разглежданата църква или организация, няма да послужи за преследването на цел, чужда на посочения характер или на упражняването от тази църква или организация на правото ѝ на автономност.
- 67 На трето място, що се отнася до това, че изискването трябва да е „оправдано“, този термин предполага не само че контролът за спазването на критериите, посочени в член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, може да бъде упражнен от национална юрисдикция, но и че църквата или организацията, предвидила това изискване, има задължението да докаже с оглед на фактическите обстоятелства в конкретния случай, че твърдяната опасност от засягане на нейния характер или на правото ѝ на автономност е вероятна и сериозна, така че въвеждането на такова изискване се оказва действително необходимо.
- 68 В това отношение изискването по член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 трябва да е съобразено с принципа на пропорционалност. Всъщност, макар да е вярно, че тази разпоредба не предвижда изрично, за разлика от член 4, параграф 1 от същата директива, че това изискване трябва да бъде „пропорционално“, съгласно посочената разпоредба всяка разлика в третирането трябва да се прилага, като се вземат предвид „основните принципи на правото на Общността“. Тъй като принципът на пропорционалност е част от основните принципи на правото на Съюза (вж. в този смисъл решения от 6 март 2014 г., *Siragusa*, C-206/13, EU:C:2014:126, т. 34 и цитираната съдебна практика и от 9 юли 2015 г., *K и A*, C-153/14, EU:C:2015:453, т. 51), националните юрисдикции трябва да проверят дали въпросното изискване е подходящо и не надхвърля необходимото за постигането на преследваната цел.
- 69 С оглед на тези съображения на третия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 трябва да се тълкува в смисъл, че посоченото в него основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване се отнася до необходимо изискване, което, отчитайки характера на съответната църква или организация, е обективно продиктувано от характера или условията за упражняване на разглежданата професионална дейност и не може да е свързано със съображения, които са чужди на характера на тази църква или организация или на правото ѝ на автономност. Това изискване трябва да е съобразено с принципа на пропорционалност.

По втория въпрос

- 70 С втория си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали в рамките на спор между частноправни субекти националната юрисдикция е длъжна да остави без приложение национална разпоредба, която не може да се тълкува по начин, който да е в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива 2000/78.
- 71 В това отношение следва да се припомни, че като вземат предвид всички правила на националното право и приложат признатите от последното методи за тълкуване, националните юрисдикции следва да преценят дали и до каква степен национална разпоредба като член 9, параграф 1 от AGG може да се тълкува в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива

2000/78, без да извършат тълкуване *contra legem* на тази национална разпоредба (вж. в този смисъл решение от 19 април 2016 г., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, т. 31 и 32 и цитираната съдебна практика).

- 72 Освен това Съдът е приел, че изискването за съответстващо тълкуване включва и задължението за националните юрисдикции при необходимост да изменят постоянната съдебна практика, ако тя се основава на тълкуване на националното право, което е несъвместимо с целите на директива (решение от 19 април 2016 г., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, т. 33 и цитираната съдебна практика).
- 73 Следователно националната юрисдикция не би имала основание да приеме, че е изправена пред невъзможност да тълкува национална разпоредба в съответствие с правото на Съюза единствено поради факта че тази разпоредба трайно е тълкувана в несъвместим с това право смисъл (вж. в този смисъл решение от 19 април 2016 г., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, т. 34).
- 74 При това положение в случая запитващата юрисдикция следва да провери дали разглежданата в главното производство национална разпоредба може да бъде тълкувана в съответствие с Директива 2000/78.
- 75 В случай че не може да се извърши такова съответстващо тълкуване на разглежданата в главното производство национална разпоредба, следва да се уточни, от една страна, че сама по себе си Директива 2000/78 не прогласява принципа за равно третиране в областта на заетостта и професиите, чийто източник са различните международни инструменти и общите конституционни традиции на държавите членки, а има за предмет единствено да установи в същите тези области основната рамка за борба с дискриминацията, основана на различни признаци, сред които са религията и убежденията, както е видно от заглавието на тази директива и от член 1 от нея (вж. в този смисъл решение от 10 май 2011 г., Römer, C-147/08, EU:C:2011:286, т. 59 и цитираната съдебна практика).
- 76 Като общ принцип на правото на Съюза забраната за дискриминация, основана на религия или убеждение, има императивен характер. Закрепена в член 21, параграф 1 от Хартата, тази забрана е достатъчна сама по себе си, за да породи право за частноправните субекти, на което те да могат да се позовават в това му качество при спор между тях в област, обхваната от правото на Съюза (вж. по отношение на принципа на недопускане на дискриминация, основана на възраст, решение от 15 януари 2014 г., Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, т. 47).
- 77 С оглед на императивния му характер член 21 от Хартата не се различава по принцип от различните разпоредби в Учредителните договори, забраняващи дискриминацията въз основа на редица основания, дори когато такива форми на дискриминация произтичат от договори, сключени между частноправни субекти (вж. по аналогия решения от 8 април 1976 г., Defrenne, 43/75, EU:C:1976:56, т. 39, от 6 юни 2000 г., Angonese, C-281/98, EU:C:2000:296, т. 33—36, от 3 октомври 2000 г., Ferlini, C-411/98, EU:C:2000:530, т. 50 и от 11 декември 2007 г., International Transport Workers' Federation и Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, т. 57—61).
- 78 От друга страна, следва да се подчертае, че подобно на член 21 от Хартата, член 47 от нея, който се отнася до правото на ефективна съдебна защита, е достатъчен сам по себе си и не следва да бъде уточнен в разпоредби на правото на Съюза или на националното право, за да породи право за частноправните субекти, на което те да могат да се позовават в това му качество.

- 79 Следователно в посочената в точка 75 от настоящото решение хипотеза запитващата юрисдикция е длъжна да осигури, в рамките на своята компетентност, съдебната защита, която произтича за правните субекти от членове 21 и 47 от Хартата, и да гарантира пълното действие на тези разпоредби, като при необходимост остави без приложение всяка национална разпоредба, които им противоречи.
- 80 Този извод не се поставя под съмнение от обстоятелството, че по спор между частноправни субекти от юрисдикцията може да бъде поискано да извърши претегляне на основните конкуриращи се права, които страните в този спор черпят от разпоредбите на Договора за функционирането на ЕС или от Хартата, и че в контекста на упражнявания от нея контрол юрисдикцията може дори да бъде задължена да се увери, че е спазен принципът на пропорционалност. Всъщност подобно задължение да се установи баланс между различните съществуващи интереси, по никакъв начин не засяга възможността за позоваване в този спор на въпросните права (вж. в този смисъл решения от 12 юни 2003 г., Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, т. 77—80 и от 11 декември 2007 г., International Transport Workers' Federation и Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, т. 85—89).
- 81 От друга страна, когато от националния съд е поискано да следи за спазването на членове 21 и 47 от Хартата, като извърши евентуално претегляне на различни съществуващи интереси, като например зачитането на статута на църквите, закрепено в член 17 ДФЕС, той следва да вземе предвид по-специално равновесието, установено между тези интереси от законодателя на Съюза в Директива 2000/78, за да определи задълженията, произтичащи от Хартата, при обстоятелства като разглежданите в главното производство (вж. по аналогия решение от 22 ноември 2005 г., Mangold, C-144/04, EU:C:2005:709, т. 76 и определение от 23 април 2015 г., Комисия/Vanbreda Risk & Benefits, C-35/15 P(R), EU:C:2015:275, т. 31).
- 82 С оглед на изложеното по-горе на втория въпрос следва да се отговори, че националната юрисдикция, сезирана със спор между двама частноправни субекта, е длъжна, когато не е възможно да тълкува приложимото национално право по начин, който да е в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, да осигури, в рамките на своята компетентност, съдебната защита, която произтича за правните субекти от членове 21 и 47 от Хартата, и да гарантира пълното действие на тези разпоредби, като при необходимост остави без приложение всяка национална разпоредба, която им противоречи.

По съдебните разноски

- 83 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (голям състав) реши:

- 1) Член 4, параграф 2 от Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27 ноември 2000 година за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите във връзка с членове 9 и 10 от нея, както и с член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че когато църква или друга организация, характерът на която е основан на религия или убеждение, поддържа в подкрепа на акт или решение като това за отхвърлянето на кандидатура за работа в същата църква или организация, че поради характера на разглежданите дейности или контекста, в който те трябва да се упражняват, религията съставлява основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на тази

църква или организация, подобно твърдение трябва да може при необходимост да бъде предмет на ефективен съдебен контрол, за да се гарантира, че в конкретния случай са изпълнени критериите, посочени в член 4, параграф 2 от тази директива.

- 2) Член 4, параграф 2 от Директива 2000/78 трябва да се тълкува в смисъл, че посоченото в него основно, законосъобразно и оправдано професионално изискване се отнася до необходимо изискване, което, отчитайки характера на съответната църква или организация, е обективно продиктувано от характера или условията за упражняване на разглежданата професионална дейност и не може да е свързано със съображения, които са чужди на характера на тази църква или организация или на правото ѝ на автономност. Това изискване трябва да е съобразено с принципа на пропорционалност.**
- 3) Националната юрисдикция, сезирана със спор между двама частноправни субекта, е длъжна, когато не е възможно да тълкува приложимото националното право по начин, който да е в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива 2000/78, да осигури, в рамките на своята компетентност, съдебната защита, която произтича за правните субекти от членове 21 и 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз, и да гарантира пълното действие на тези разпоредби, като при необходимост остави без приложение всяка национална разпоредба, която им противоречи.**

Подписи